

WORLD POLITICS

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

Print Issn: 2383-0123

Online Issn: 2538-4899

The impact of the Moscow format on the regional relations of the Islamic Emirate of Afghanistan

Rohollah Eslami *Corresponding Author*, Associate Professor, Faculty of Law and Political Science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. Email: eslami.r@um.ac.ir

Alireza Ansary Kargar Master of International Relations and member of the academic staff of the Faculty of Law and Political Science, Jami University, Herat, Afghanistan.. Email: alirezaansary@yahoo.com

BasirAhmad Hasin PhD in Political Science from Ferdowsi University, Mashhad, Iran and member of the academic staff of the Faculty of Law and Political Science, Jami University, Herat, Afghanistan. Email: b.hasin@jami.edu.af

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Moscow Format,
Regional Contact
Committee,
Terrorism,
Legitimacy Creation.

Article history:

Received 2024-1-21

Received in revised form
2024-10-2

Accepted 2024-12-17

Published Online

2025-8-11

ABSTRACT

The regional model of the Moscow Format was established in 2017 as a regional platform for consultations involving special representatives from Russia, Afghanistan, India, Iran, China, and Pakistan, with a focus on "a day after the U.S." in Afghan affairs. The primary research question is: What role does the Moscow Format play in regional interactions with the Islamic Emirate's government? The research hypothesis posits that the Moscow Format, led by Russia and the countries involved in this framework, has facilitated regional interactions with the Islamic Emirate. The findings indicate that this framework provides a suitable platform for regional legitimacy by creating political opportunities, leveraging economic mechanisms, and ensuring the security of the Islamic Emirate's government. Furthermore, the Moscow Format pursues two strategic objectives: countering U.S. unilateralism and combating terrorism. This study employs an explanatory method using data collected from library resources, scholarly articles, and reputable news outlets.

Cite this Article: Eslami, R. , Ansary Kargar, A. and Hasin, B. (2025). The impact of the Moscow format on the regional relations of the Islamic Emirate of Afghanistan. *World Politics*, 14(2), 115-143. doi: 10.22124/wp.2025.28023.3373

© Author(s)

Publisher: University of Guilan

DOI: 10.22124/wp.2025.28023.3373

1. Introduction

The regional model of the Moscow Format was established in 2017 as a regional platform for consultations with the participation of special representatives from Russia, Afghanistan, India, Iran, China, and Pakistan, with a view toward "a day after America." Subsequently, five Central Asian countries, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan, joined this format. Accordingly, countries that have always been involved in Afghan affairs have sought to align new actors in Kabul with their strategic interests following the withdrawal of American forces. Along with dealing with internal political issues, particularly the topic of an "inclusive government," the Taliban government also faces security and economic challenges. Thus, regional interactions with the Islamic Emirate government are challenging without external support. This research aims to examine the role of the Moscow Format's regional model to address the question: What role does the Moscow Format play in the regional interactions of the Islamic Emirate government? The hypothesis is that the Moscow Format, centered on Russia and the active role of the countries within this framework, aims to keep the Taliban aligned against American unilateralism in the region, strengthen the Islamic Emirate government's anti-ISIS policies, and thereby create a foundation for their regional legitimacy.

2. Theoretical Framework

The withdrawal of American forces from Afghanistan provided an opportunity for powerful regional countries to fill the void left by America in Afghanistan's interactions. This approach can be analyzed within the framework of realism in general and offensive realism in particular. Offensive realism, a subset of neoclassical realism, argues that anarchy compels states to maximize their relative power because security and survival are not guaranteed. By maximizing power and influence, their security and survival are essentially ensured. Mearsheimer identifies three reasons for states' pursuit of power: the anarchic structure of the international system, the offensive capabilities that all states possess, and uncertainty about the intentions and motives of adversaries. Another key concept of this approach is that revisionist states aim to achieve a hegemonic position in the international system. Generally, the offensive realism approach is defined as states seeking to change the status quo. Thus, the idea of changing the status quo, especially in Russian foreign policy, was raised in the "Primakov Doctrine," creating the idea of a multipolar world

instead of a unipolar one in the second half of the 20th century to protest against American unilateralism and the existing situation.

3. Methodology

To test the hypothesis and potentially answer the research question, this study employs an explanatory method and data collection through library research, using scientific articles and reputable news agencies.

4. Results & Discussion

States behave differently under different conditions; accordingly, they seek interest and security. The research findings show that Russia and its allied countries within the framework of the Moscow Format pursue two strategic goals: security (combating terrorism) and political (anti-American unilateralism). Additionally, since coming to power, the Taliban government has faced numerous challenges, and the Moscow Format, while pursuing strategic goals, has also created opportunities for the Islamic Emirate government. These opportunities can be seen in political (regional contact committee), economic (utilizing the experiences and economic capabilities of member countries), and security (alignment in combating terrorism) dimensions, optimally utilizing which would lead to political legitimacy, regional security, and economic growth.

5. Conclusions & Suggestions

The regional model of the Moscow Format, centered on Russia, China, and Iran, strives to fill the void left by the absence of America and prevent the U.S. from regaining initiative. This model pursues two major political and security strategies. The first approach is to create a front against American unilateralism and propose the idea of a multipolar or new democratic order led by major powers like Russia, China, and Iran, considering their interests. The second is the security issue, specifically combating terrorism in general and ISIS in particular, as terrorism is a potential and actual threat in Central Asia. By utilizing the political, economic, and security opportunities within the regional model of the Moscow Format, the Islamic Emirate government can optimize and maximize benefits for political legitimacy, economic opportunities, and security consensus for the continuation and consolidation of its rule. The primary challenge facing the current government is the issue of political legitimacy and recognition by powerful regional and global actors. Overall, the Islamic Emirate's anti-ISIS policy is considered the first step towards regional interaction and creating opportunities for political convergence. Aligning against American unilateralism has led to regional harmony and alignment for the Islamic Emirate, significantly impacting the country's economy and security.

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۳۳

شاپا الکترونیکی: ۴۵۳۸-۴۸۹۹

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

تأثیر فرمت مسکو بر مناسبات منطقه‌ای امارت اسلامی افغانستان

روح اله اسلامی نویسنده مسئول، دانشیار گروه علوم سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

رایانامه: eslami.r@um.ac.ir

علیرضا انصاری کارگر کارشناسی ارشد روابط بین الملل و عضو کادر علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه جامی، هرات،

افغانستان. رایانامه: alirezaansary@yahoo.com

بصیراحمد حصین دکتری علوم سیاسی از دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران و عضو کادر علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه

جامی، هرات، افغانستان. رایانامه: saidi@isu.ac.ir

درباره مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	الگوی منطقه‌ای فرمت مسکو در سال ۲۰۱۷ به‌عنوان یک پلتفرم منطقه‌ای برای رایزنی با حضور نمایندگان ویژه روسیه، افغانستان، هند، ایران، چین و پاکستان، با نگاهی به «یک روز پس از آمریکا» در امور افغانستان ایجاد شد. پرسش اصلی این است که ابتکار مسکو چه نقشی در تعاملات منطقه‌ای حکومت امارت اسلامی ایفا می‌کند؟ فرضیه تحقیق بر این مبنا استوار است که فرمت مسکو، با محوریت روسیه و کشورهای حاضر در این چارچوب، زمینه‌ساز تعاملات منطقه‌ای برای امارت اسلامی شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که این ابتکار بستر مناسبی برای مشروعیت‌زایی منطقه‌ای از طریق ایجاد فرصت‌های سیاسی، بهره‌گیری از سازوکارهای اقتصادی، و تأمین امنیت برای حکومت امارت اسلامی فراهم کرده است. علاوه بر این، ابتکار مسکو نیز دو هدف استراتژیک را دنبال می‌کند: نخست، مقابله با یک‌جانبه‌گرایی ایالات متحده، و دوم، مبارزه با تروریسم. در این تحقیق از روش تبیینی بهره گرفته شده و داده‌ها از طریق منابع کتابخانه‌ای، مقالات علمی و خبرگزاری‌های معتبر جمع‌آوری شده است.
کلیدواژه‌ها: فرمت مسکو، کمیتہ تماس منطقه‌ای، تروریسم، مشروعیت‌زایی	
تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۷/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۹/۲۷ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۵/۲۰	

استناد به این مقاله: اسلامی، روح اله، انصاری کارگر، علیرضا و حصین، بصیراحمد. (۱۴۰۴). تأثیر فرمت مسکو بر مناسبات منطقه‌ای امارت

اسلامی افغانستان. سیاست جهانی، ۱۴(۲)، ۱۱۵-۱۴۳. doi: 10.22124/wp.2025.28023.3373

© نویسنده(گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

در اواخر قرن بیستم جهان و منطقه با واژه جدیدی آشنا شدند که کمتر در مورد آن می‌دانستند این واژه «طالبان» بود. البته این کلمه در میان اکثریت مردم افغانستان کلمه جدیدی نیست؛ ولی برای سایر دولت‌ها این واژه با حرکت سیاسی معنای متفاوت‌تری به خود گرفت. تحولات و دگرگونی در افغانستان همواره وجود داشته است با به قدرت رسیدن مجدد امارت اسلامی در سال ۲۰۲۱، می‌توان گفت که افغانستان هنوز در امتداد خط انتقال قدرت و دگرگونی نظام‌های سیاسی باقی‌ست و چنین رخدادی نه تنها برای مردم افغانستان بلکه برای جهان و قدرت‌های منطقه هم تعجب‌آور بود. در عصر کنونی کنش و واکنش بازیگران و رخدادهای سیاسی فقط محدود و محصور در حوزه داخلی کشورها نیست، بلکه تحولات سیاسی پیامدهایی را برای سایر کشورها به همراه دارد بر همین اساس کشورهایی که در امور افغانستان همواره دخیل بوده‌اند، با خروج نیروهای آمریکایی تلاش کرده‌اند تا بازیگران جدید در کابل را همسو با منافع استراتژیک خود هم‌ساز نمایند و به جای رویکرد هم‌اوردی در صدد همگرایی شوند.

روسیه به عنوان یکی از کشورهای قدرتمند منطقه‌ای در امور افغانستان دایما مخصوصاً بعد از سال ۲۰۰۱ دخیل بوده است و با حمله آمریکا به افغانستان فرصت سیاسی برای روسیه ایجاد گردید تا بتواند در ابتدای قرن بیست و یکم تحولی در سیاست خارجی خود ایجاد کند. با توجه به دگرگونی‌هایی که در امور امنیتی افغانستان و مسائل منطقه‌ای پدید آمده بود، خروج نیروهای آمریکایی از افغانستان محتمل‌تر می‌گردید بر همین اساس، وزارت امور خارجه روسیه به منظور دخیل شدن و مشارکت در پروسه صلح فرمت مسکو را طراحی کرد.

اهمیت و موقعیت ژئوپلیتیک افغانستان از زمان جنگ سرد همیشه محل قدرت‌نمایی کشورهای منطقه بوده از این‌رو، هر تحول سیاسی که در افغانستان پدیدار می‌گردد به نحوی به رویکرد سیاست خارجی کشورهای همسایه تاثیر می‌گذارد. کشورها اساساً بازیگران عقلانی‌اند که در صدد افزایش منافع خود هستند و تعقیب منافع ویژگی خاص دولت‌هاست به تعبیر مورگانتا، روابط بین الملل در واقع مطالعه دولت‌های تعقیب‌کننده منفعی که در چارچوب قدرت تعریف شده، می‌باشد، به این معنی که قدرت دولت‌ها آنها را و می‌دارد تا در صدد تامین منافع خود مخصوصاً در بیرون از قلمروی داخلی باشند، بدین ترتیب، کشورهای منطقه در چارچوب فرمت مسکو که از سال ۲۰۱۷ با ابتکار روسیه طراحی و سازماندهی شده نسبت به امور افغانستان نقش فعالی را دارند؛ گرچه کشورهای عضو در الگوی مسکو هر یک در جستجوی منافع خاص خودشان هستند؛ ولی این الگوی منطقه‌ای می‌تواند بستری برای

تعقیب منافع مشترک مخصوصا مبارزه با تهدیدات یا ابزاری برای افزایش یا کاهش فشار بر عملکرد حکومت امارت اسلامی محسوب شود. عمده‌ترین مسئله فراروی حکومت امارت اسلامی از لحاظ سیاسی به رسمیت شناخته نشدن در سطح بین‌المللی به صورت رسمی^۱ به عنوان یک واحد سیاسی است و این چالش برای حکومت کنونی مسئله‌ساز شده. بر همین اساس کشورهای منطقه تلاش می‌ورزند تا در چارچوب فرمت مسکو در امور افغانستان به صورت معناداری نقش ایفا نمایند. فرمت مسکو در سال ۲۰۱۷ به عنوان یک پلت فرم منطقه‌ای برای رایزنی با حضور نمایندگان ویژه روسیه، افغانستان، هند، ایران، چین و پاکستان ایجاد گردد و سپس پنج کشور آسیای مرکزی یعنی قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان به این فرمت پیوستند. روسیه که به عنوان مبتکر این روند شناخته می‌شود با نگاهی به «یک روز پس از آمریکا» تلاش ورزیده تا طالبان را در صف علیه یک‌جانبه‌گرایی آمریکا حفظ نماید.

حکومت امارت اسلامی در کنار اینکه با مسائل داخلی سیاسی مخصوصا موضوع «حکومت فراگیر» مواجه است با چالش‌های امنیتی و اقتصادی هم دست به گریبان است، حکومت فراگیر مستلزم دولتی است که هم از نظر فرآیند مشخص شده باشد و از نظر نتایج قواعد بین‌المللی رعایت شده باشد. بر همین اساس بایسته است تا این حکومت در موضوعات منطقه‌ای نقش فعال‌تری را داشته باشد. از آنجائیکه صحنه بین‌المللی در حال دگرگونی و انعکاسی از نارضایتی‌های جهانی ناشی از سیاست‌های خودخواهانه آمریکاست، تعامل منطقه‌ای حکومت امارت اسلامی بدون داشتن پشتوانه بیرونی دشوار است. در کنار روسیه و چین یکی از بازیگران جدی فرمت مسکو ایران است. ایران نسبت به سایر کشورهای همسایه، همواره تحولات و دگرگونی‌های افغانستان را با نگاهی تردید و تهدید نگریسته و حضور نیروهای آمریکایی در افغانستان (۲۰۰۱) بر تردیدها و تهدیدات می‌افزود، زیرا آمریکا از جمله کشورهایی است که بعد از حادثه ۱۱ سپتامبر نقش مهمی را در بیست سال حکومت جمهوری اسلامی افغانستان تا بازگشت دوباره طالبان داشت. ایران از زمان آغاز مذاکرات صلح بین دولت افغانستان و طالبان که از سال ۲۰۱۳ شروع شده بود نقش فعالی را ایفا می‌کرد تا براساس یک روند سیاسی بتواند زمینه حضور آمریکا در افغانستان را به پایان برساند. کشورهایی که حضور آمریکا در منطقه را تهدیدی برای امنیت فرامرزی خود محسوب می‌کردند، خروج نیروهای آمریکایی این فرصت را ایجاد کرد تا

^۱. De jure

خلاء عدم حضور آمریکا را براساس منافع و ارزش‌های خود پُر نمایند. با توجه به موارد اشاره شده، پژوهش حاضر در صدد است که نقش الگوی منطقه‌ای فرمت مسکو را مورد بررسی قرار دهد تا به این پرسش بپردازد که فرمت مسکو چه نقشی بر تعاملات منطقه‌ای حکومت امارت اسلامی دارد؟ پاسخ احتمالی که به سوال حاضر داده شده این است که؛ فرمت مسکو، با محوریت روسیه و کشورهای حاضر در این چارچوب، زمینه‌ساز تعاملات منطقه‌ای برای امارت اسلامی شده است. به منظور اثبات فرضیه و پاسخ احتمالی به سوال در این تحقیق از روش تبیینی بهره گرفته شده و داده‌ها از طریق منابع کتابخانه‌ای، مقالات علمی و خبرگزاری‌های معتبر جمع‌آوری شده است.

۱. ادبیات پژوهش

در مورد ادبیات پژوهش باید گفت که در مورد افغانستان و سیاست‌های خارجی کشورهای منطقه در قبال افغانستان بعد از سال ۲۰۰۱ مقالات متعددی در حوزه‌های مختلفی نگاشته شده ولی در مورد فرمت مسکو به عنوان یک الگوی منطقه‌ای، کارهای علمی خاصی صورت نگرفته، گرچه خبرگزاری‌ها این روند را پوشش داده ولی به صورت آکادمیک به آن پرداخته نشده است. جدید بودن پژوهش از آنجایی ناشی می‌شود که حکومت امارت اسلامی بعد از ۲۰ سال مجدداً به قدرت رسیده و تعاملات و رفتارهای بازیگران با توجه به تحولات در داخل افغانستان دگرگون می‌شود، بر علاوه فرمت مسکو به عنوان یک میکانیزم فقط در چند سال اخیر مورد توجه قرار گرفته است. با آنچه بیان شد، برخی از مقالات و نوشته‌های همسو و مرتبط با موضوع کنونی را به صورت موزاییکی و گزینشی بیان می‌کنیم؛ کرمی و جهانبخش (۱۳۹۴)، در کار تحقیقی با عنوان جایگاه افغانستان در سیاست امنیتی فدراسیون روسیه، به تحلیل اهمیت جایگاه افغانستان در سیاست روسیه پرداخته است. نویسندگان معتقدند که گسترش دامنه نفوذ طالبان در افغانستان و برقراری ارتباط میان این گروه و اسلام‌گرایان آسیای مرکزی و قفقاز شمالی، روسیه را ناگزیر از پرداختن به مسائل افغانستان کرد و با اتکا به این فرضیه، افغانستان از منظر امنیتی برای فدراسیون روسیه اهمیت به سزایی دارد، زیرا تهدیدات برخاسته از آن می‌تواند هزینه زیادی برای روسیه در منطقه داشته باشد.

سیمبر و پادروند (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان چالش‌های سیاست خارجی روسیه در آسیای مرکزی، می‌نویسند که روسیه در سند امنیت ملی سال ۲۰۱۵ و در دور دوم ریاست جمهوری پوتین، آسیای مرکزی را به بخشی از حیات خلوت یا منطقه نفوذ خود می‌داند و تهدیدهای تروریستی در آسیای مرکزی را به عنوان یکی از عمده‌ترین چالش‌های امنیتی خود حساب می‌کنند. زیرا در این مناطق حزب

اسلامی ترکستان، جنبش اسلامی ازبکستان فعالیت می‌کنند که برخی از آنها به یک گروه وابسته به القاعده تبدیل شده و نیروهای آن با داعش بیعت کرده‌اند. نویسندگان در آن تحقیق باورمند بودند که بحران‌های امنیتی در افغانستان افزایش یافته و روسیه در تلاش است که از تصاعد بحران‌ها به محیط منطقه‌ای و داخلی خویش جلوگیری کند. این مقاله هنگامی نگارش یافته که امارت اسلامی هنوز به قدرت نرسیده بود در حالیکه با به قدرت رسیدن طالبان داعش فعالیت‌هایش به شدت کاهش یافته است. اعظم مقدس (۱۴۰۰)، در مقاله تحقیقی تحت عنوان بررسی علل و زمینه‌های بازگشت طالبان به قدرت در افغانستان (۲۰۱۵ - ۲۰۲۱)، یک تحلیل سه سطحی^۱، در جستجوی پاسخ به این سوال است که زمینه‌ها و علل بازگشت طالبان به قدرت سیاسی چی بوده است؛ یافته‌های نویسنده نشان می‌دهد که ناکارآمدی، بحران مشروعیت و شکنندگی دولت از یک سو و ظرفیت‌های داخلی طالبان از سوی دیگر در سطح ملی، تغییر استراتژی و عملکرد همسایگانی مثل پاکستان، هند و ایران در سطح منطقه‌ای و ایالات متحده و ناتو، روسیه و چین در سطح بین‌المللی، در قدرت یابی دوباره طالبان نقش تعیین‌کننده‌ای داشته است.

اسلامی و انصاری کارگر (۱۴۰۳)، در مقاله‌ی طالبان و سازمان همکاری‌های شانگهای: تاثیر تعامل امنیتی بر سیاست و اقتصاد نوشته‌اند که طالبان به منظور تداوم حکومت داری خود به نحوی ناگزیر است که با سازمان همکاری‌های شانگهای وارد تعامل گردد، نویسندگان یافته‌اند که مبارزه با مواد مخدر، سیاست‌های ضد داعشی طالبان زمینه همگرایی را با سازمان فراهم می‌سازد ولی از لحاظ سیاسی، عدم شکل‌گیری حکومت فراگیر هنوز به عنوان یک بن بست قلمداد می‌شود.

الکسی مورایو^۲ (۲۰۲۲)، در مقاله‌ی دیدگاه‌ها و واکنش‌های اولیه روسیه در قبال بازپس‌گیری راهبری افغانستان توسط طالبان در سال ۲۰۲۱، تحلیل می‌کند که قدرت رسیدن طالبان در سال ۲۰۲۱ برای مقامات مسکو چندان غیر منتظره نبود بلکه روسیه در مدت این ۲۰ سال اوضاع افغانستان را به خاطر تامین امنیت مرزهای آسیای مرکزی و موجودیت جنبش‌های بنیادگرا را از نزدیک تعقیب می‌کرد. از زمان به قدرت رسیدن مجدد امارت اسلامی رویکرد مسکو دستخوش تغییرات تدریجی از حالت تردید و تهدید به عملگرایانه محتاطانه بوده است. یوسفی و کاکر (۲۰۲۲)، در مقاله‌ی خروج نیروهای آمریکا و نظام طالبان در افغانستان: پیامدهای ثبات منطقه‌ای، به دنبال این هدف هستند که خروج نیروهای

^۱ . Investigating the causes and contexts of the Taliban's return to power in Afghanistan (2025 – 2021), a three-level analysis

^۲ . Alexey D. Muraviev

^۳ . Russia's view on and initial responses to the 2021 strategic retake of Afghanistan by the Taliban

آمریکایی چه تاثیری بر بازگشت مجدد طالبان در افغانستان دارد. نویسندگان یافته‌اند که خروج غیر منتظره نیروهای آمریکایی پیامدهای ناگواری برای افغانستان خواهد داشت و این کشور هرج و مرج و فاجعه انسانی را تجربه خواهد کرد از طرفی خلاء سیاسی و از هم پاشیدگی برای منطقه یک چالش سیاسی را بوجود می‌آورد. چارلز سالیوان^۱ (۲۰۲۳)، در مقاله‌ی کابل و کرم‌لین: سیاست متحول روسیه در قبال امارت اسلامی افغانستان^۲ به تحول و رویکرد سیاست خارجی روسیه در قبال طالبان پرداخته است، روسیه گرچه سفارت خود را در افغانستان در بحبویه خروج نیروهای آمریکا باز گذاشت ولی تا اکنون به صورت رسمی آنها را به رسمیت نشناخته است، نویسنده باورند است که روابط روسیه و طالبان را می‌توان تحت عنوان دیپلماسی خاموش مورد توجه قرار داد، همچنین چرخش به سوی امارت اسلامی و توجه به آنها از سوی روسیه متأثر از جنگ اوکراین هم می‌شود. با توجه به آثار و تحقیقاتی که اشاره شد، نشان می‌دهد که مباحثی در مورد الگوی منطقه‌ای فرمت مسکو و همچنین تاثیرگذاری آن بر تعاملات امنیتی طالبان تحقیق مشخصی نشده است.

۲. رهیافت نظری

خروج نیروهای آمریکایی از افغانستان در واقع فرصتی شد برای کشورهای قدرتمند منطقه‌ای تا با استفاده از این وضعیت بتوانند جای خالی آمریکا را در تعاملات افغانستان پر نمایند؛ بر همین اساس چنین رویکردی در چارچوب رئالیسم به صورت کل و رئالسم تهاجمی به صورت خاص قابل تبیین و تحلیل است. دولتهابه عنوان بازیگران اصلی سیاست بین الملل (Ghavam, 2011, p. 298) تلاش می‌کنند تا با ابزاری کردن میکانیزم‌ها و اقتدارگریزی محیط بین‌الملل به منظور بیشینه‌سازی منافع خود استفاده بهینه نمایند. بر علاوه واقع‌گرایان تهاجمی چنین استدلال می‌کنند که آنارشی دولتها را وادار می‌سازد تا قدرت یا نفوذ نسبی خود را به حداکثر برسانند (Fathi, 2020, p. 838) و چنین نفوذی باعث بیشینه‌سازی امنیت می‌شود.

رئالیسم به عنوان مکتب نظری غالب روابط بین‌الملل در دوره پس از جنگ جهانی دوم محسوب و سایر نظریه‌های روابط بین‌الملل اغلب به عنوان واکنشی در برابر این نظریه انگاشته می‌شود (Asadi, 2010, p. 224). بر خلاف مکتب ایده آلیسم، رئالیسم به اصالت واقعیت خارجی (Glamhoseni & Khojeh, 2014, p. 104) به عنوان موضوع قابل شناخت باورند است به تعبیری این مکتب به وجود

^۱. Chales J. Sullivan

^۲. Kabul and Kremlin: Russia's evolving foreign policy towards Islamic Emirate of Afghanistan

جهان خارج و مستقل از ادارک انسان قائل است. تمام واقع‌گرایان علی‌رغم تفاوت در دیدگاه‌ها، سه اصل دولت‌گرایی، خودیاری و بقا مخرج مشترک آنهاست. یکی از ویژگی‌های توضیح واقع‌گرایی از روابط بین‌الملل یا توضیح دولت محور به طور کل، تاکید بر سرشت ذاتاً خطرناک روابط بین‌المللی است (Brown & Ainley, 2012, p. 128). به تعبیری بدبینی مزمن ویژگی روابط بین‌الملل است. آنها ضمن تاکید بر قدرت و منافع ملی، بر این اعتقادند که اصولاً از بین بردن غریزه قدرت صرفاً یک آرمان است و مبارزه بر سر قدرت در محیط فاقد اقتدار مرکزی صورت می‌گیرد (Ghavam, 2011, p. 298). رئالیسم تهاجمی یکی از زیرشاخه‌های واقع‌گرایی نوکلاسیک محسوب می‌شود و چنین استدلال می‌کند که آنارشی دولتها را وادار می‌سازد قدرت نسبی خود را به حداکثر برسانند (Moshirzadeh, 2014, p. 130)، به دلیل اینکه امنیت و بقا تضمین‌کننده نیست، با به حداکثر رسانیدن قدرت و نفوذ در اصل امنیت و بقای آنها تضمین می‌گردد. در نظر این رهیافت ساختار آنارشیکی صحنه بین‌المللی برای دولتها یک الگوی رفتاری به وجود می‌آورد (Seifzadeh, 2014, p. 169) که براساس آن با توجه به تضمین موقعیت و منزلت خود در صدد گسترش نفوذ می‌شوند. رئالیسم تهاجمی همانند واقع‌گرایی کلاسیک به برداشت‌های ذهنی و ساختار داخلی دولتها بر خلاف نواقع‌گرایی هم توجه خاص دارند و ریشه قدرت را تنها در نبود اقتدار مرکزی (Ghavam, 2015, p. 87) نمی‌دانند بلکه طبیعت انسان و نقش کارگزاران را هم با اهمیت می‌دانند.

خروج نیروهای آمریکا از افغانستان که از ۱۱ سپتامبر انگاره‌های جهان تک قطبی و دوره نظم جدید ژئوپلیتیکی را به رهبری آمریکا (Rahimi, 2012, p. 253) تداعی کرده بود در اصل یک خلاء را به وجود آورد و کشورهای چون روسیه، چین، ایران و آسیای مرکزی تلاش ورزیدند در چارچوب فرمت مسکو نبود آمریکا را جبران نمایند. براساس دیدگاه فرید زکریا تصمیم‌گیرندگان زمانی که تصور کنند توانمندی نسبی کشور بیشتر شده است، راهبردهای تهاجمی و با هدف بیشینه‌سازی نفوذ را دنبال می‌کنند (Moshirzadeh, 2014, p. 131). آنچه در رئالیسم تهاجمی کمتر اهمیت دارد، فقدان بازدارندگی^۱ است، در ساده‌ترین حالت ممکن، بازدارندگی به تهدیدی گفته می‌شود که برای منصرف کردن کشوری از تجاوز به کشور دیگر بکار می‌رود (Griffiths & O'Callaghan, 2009, p. 147) یا متقاعد کردن حریف به انجام ندادن کاری است؛ زیرا دولتها با تصور اتکا به قدرت خود مصمم می‌شوند با استفاده از

^۱ . Deterrence

اقتدارگریزی ساحه نفوذ خود را در سایر مناطق گسترش دهند. جان میرشایمر به عنوان یکی از متفکران کلیدی رئالیسم تهاجمی باورمند است که هدف نهایی یک دولت تبدیل شدن به هژمون در نظام بین الملل است (Ajeli & Razaie, 2018, p. 171) و این رویکرد در دو انگاری قدرت - امنیت برتری را به قدرت داده و آن را هدف اصلی و غایی دولت‌ها می‌شمارد؛ زیرا ناامنی و ترس ویژگی همیشگی روابط بین الملل است (Brown & Ainley, 2012, p. 129). میرشایمر دلیل اصلی قدرت طلبی دولت‌ها را در سه چیز جستجو می‌کند: ساختار آنارشیک نظام بین الملل؛ توانمندی‌های تهاجمی که همه دولت‌ها از آن برخوردارند؛ و عدم اطمینان در مورد نیت و مقاصد دشمن (Moshirzadeh, 2014, p. 132)؛ از سویی دیگر یکی از مهم‌ترین مفاهیم کلیدی این رهیافت این است که هدف دولت‌های تجدید نظر طلب دسترسی به جایگاهی هژمونیک در نظام بین الملل است (Abdollahkhani, 2013, p. 83) و خواستار آنند تا توزیع قدرت را به نفع خود تغییر دهند.

رویکرد تهاجمی در سیاست خارجی دولتها همواره وجود داشته، زیرا براساس مولفه‌های رئالیسم بی‌اعتمادی و فرصت‌طلبی برای دولتها به منظور قدرت یابی یا افزایش قدرت یک اصل بوده است، بدین ترتیب از زمان پایان جنگ سرد سیاست خارجی آمریکا با رویکرد رئالیسم تهاجمی اتخاذ شده (Borovsky, 2024, p. 33)، و چنین رویکردی در بازه‌های زمانی متفاوتی برای هر بازیگر امکان تحقق را دارد. میرشایمر معتقد است که دولت‌های طرفدار حفظ وضع موجود به ندرت در عرصه سیاست جهانی یافت می‌شوند زیرا ساختار نظام بین الملل انگیزه ای بسیار قوی برای جستجوی فرصت‌هایی جهت افزایش قدرت به بهای کاهش قدرت رقبا به دولت‌ها بخشیده و آنها را بر آن می‌دارد تا هرگاه منافع بر هزینه‌ها سنگینی کرد از موقعیت پیش آمده در جهت کسب منافع خود استفاده نمایند (Mersheimer, 2011, p. 24). همچنین فرید زکریا اظهار می‌دارد که؛ بهترین راه حل برای رفع مسئله همیشگی عدم قطعیت زندگی بین المللی برای یک دولت این است که با توسل به گسترش متداوم منافع سیاسی‌اش در خارج، کنترل خود را بر آن محیط افزایش دهد (Burchill et al., 2014, p. 70) در عموم رویکرد رئالیسم تهاجمی برای دولت‌هایی تعریف می‌گردد که خواهان تغییر وضع موجود باشند. بدین ترتیب، پندار تغییر وضع موجود مخصوصا در سیاست خارجی روسیه در «دکترین پریماکوف»^۱ با خلق

۱. یورگن پریماکوف در سال ۱۹۹۶ الی ۲۰۰۰ مسئولیت سیاست خارجی روسیه را بر عهده داشت و به عنوان اوراسیا گرا شناخته می‌شود.

ایده چند قطبی به جای تک قطبی (Sazmand, 2011, p. 213) از نیمه دوم دهه قرن بیستم به منظور اعتراضی در برابر یک‌جانبه‌گرایی آمریکا و وضعیت موجود مطرح شده بود. کشورهایی که در روند زمانی اقتدار خود را افزایش داده‌اند نسبت به وضعیت موجود، تردید دارند (Morgenthau, 2014, p. 80)؛ بر همین اساس رویکرد تهاجمی به سیاست بین‌الملل در تفکرات و خط‌مشی آنها معمول است.

۳. پیشینه فرمت مسکو در مذاکرات صلح افغانستان

روسیه در تاریخ سیاسی افغانستان جایگاه ویژه‌ای دارد و این کشور نسبت به تحولات افغانستان همواره یکی از بازیگران عمده محسوب می‌شود. پذیرش اینکه دولت‌ها منافعی دارند و منافع بر رفتار آنها حاکم است (Brown & Ainley, 2012, p. 53) در ادبیات سیاست پذیرفته شده است. فرمت مسکو به عنوان یک سری گفتگوهای منطقه‌ای در سال ۲۰۱۷ (اولین مرحله) به عنوان پلتفرمی از جانب روسیه راه‌اندازی شد (Sharyar, 2023). حضور نیروهای آمریکایی در افغانستان و ایجاد یک دولت همسو با منافع غرب، روسیه تاثیرگذاری خود را در کابل تا حدودی از دست داده بود. مبنای شکل‌گیری این فرمت در واقع جستجوی راه حلی برای عبور از بحران در افغانستان قلمداد می‌گردید که در اصل با میزبانی و تسهیل گفتمان بین‌افغانی توسط روسیه (Stepanova, 2021, p. 4) فرمت مسکو بدیلی برای پلتفرمی شد که آمریکا آغاز کرده بود.

جدی‌تر شدن نقش فرمت مسکو در سال ۲۰۱۸ (دومین مرحله) با حضور نمایندگان امارت اسلامی برای مذاکره پدیدار گردید؛ زیرا این نخستین بار بود که هیئتی از گروه طالبان به صورت رسمی در نشستی در مسکو شرکت می‌کرد (BBC persian, n.d.) هیئت طالبان با میانجیگری روسیه با برخی از اعضای شورای عالی صلح افغانستان در این نشست شرکت کردند؛ دولت وقت افغانستان و آمریکا چنین مذاکراتی را در واقع روسی‌سازی روند گفتمان دانسته از آن استقبال نکردند. به تعبیری قدرت‌یابی طالبان در سال ۲۰۰۱ برای روسیه قابل پیش‌بینی بود (Muraviev, 2022, p. 6) بر همین اساس روسیه در این نشست‌ها تلاش می‌ورزید تا نقش فعال‌تر و معنادارتری را نسبت به روند صلح داشته باشد.

آنچه بعد از فروپاشی شوروی در دسامبر ۱۹۹۱ رخ داد؛ نشان داده که خلا ژئوپلیتیکی در جهان باقی نمی‌ماند (Ranjesh & Latifan, 2016, p. 279)؛ بدین ترتیب روند فرمت مسکو در سال ۲۰۱۹ (سومین مرحله) نسبت به گذشته با شدت و جدیت بیشتری تداوم یافت به نحوی که ملا عبدالغنی برادر در کنار رهبران جهادی قبلی در نشست حضور یافت و این دومین باری بود که طالبان با چهره‌های سیاسی داخلی افغانستان ملاقات می‌کرد. نشست سال ۲۰۱۹ به بهانه صدمین سالگرد روابط دیپلماتیک افغانستان

— روسیه در مسکو (BBC persian, 2019) برگزار شد و نشان دهنده آن بود که مشروعیت این نشست در روند مذاکرات جایگاه اصلی خود را یافته است. از سال ۲۰۱۷ روسیه به منظور سامان‌دهی به شرایط داخلی افغانستان و بسترسازی زمینه گفت‌وگو (Sakhi, 2022) همواره حضور معناداری داشته و چهارمین مرحله (دومین نشست در بحبوه خروج نیروهای آمریکایی) در سال ۲۰۲۰ همزمان با خروج نیروهای آمریکایی از افغانستان جدی‌تر شد به گونه‌ای که روسیه و کشورهای معترض نسبت به حضور آمریکا، در بزنگاه خاصی قرار داشتند، از نظر تاریخی یکی از مهم‌ترین عوامل تحولات ساختاری بین‌المللی، تغییر توانمندی‌ها و سیاست‌های قدرت‌های بزرگ بوده است (Pourlak, 2022, p. 234). عدم حضور آمریکا در کنار اینکه یک دستاورد استراتژیکی قلمداد می‌شد به همان میزان یک چالش هم بود؛ چون در این بزنگاه احتمال هرج و مرج و گسترش ناامنی در منطقه آسیای مرکزی به عنوان یک سناریو وجود داشت و چگونگی تعامل موثر با حکومت جدید را می‌طلبید.

پنجمین مرحله (سومین نشست فرمت مسکو بعد استیلای کامل طالبان)، دو ماه بعد از خروج نیروهای آمریکایی (سال ۲۰۲۱) شروع شد و عبدالسلام حنفی^۱ به نمایندگی از افغانستان در نشست شرکت کرد (Zaheer, 2022). در این مرحله کشورهای منطقه تلاش کردند تا خلاء ایجاد شده که ناشی از سقوط دولت جمهوریت می‌شد را به هر ترتیبی پر نمایند؛ براساس رئالیسم تهاجمی کشورها به دلیل وجود ساختار آنارشیک در پی افزایش ساحه نفوذ خود هستند به تعبیری هدف دولت‌ها افزایش بیشتر قدرت است تا دولت در موقعیت خاص در سلسله مراتب جهانی پیدا کند (Ajeli & Razaie, 2018, p. 166)، به دلیل ایجاد چنین شرایطی، یکی از مهمترین مباحث این دوره مسئله ایجاد دولت فراگیر و تامین امنیت منطقه بود، کشورهای منطقه از حکومت جدید توقع داشتند که همانند یک دولت رفتار کرده و زمینه ثبات سیاسی و اطمینان منطقه‌ای را فراهم سازند. در ششمین مرحله (چهارم نشست بعد از استیلای امارت اسلامی بر کابل) سال ۲۰۲۲ مسئولین امارت اسلامی به دلیل عدم رعایت خواسته‌های اعضای فرمت مسکو مبنی بر پی‌گیری تعهدات‌شان دعوت نشدند و این نشانه دهنده آن بود که کشورهای عضو نسبت به تعهدات طالبان تردید نشان دادند. کشورهای منطقه در چهارمین نشست فرمت مسکو نگرانی‌هایشان را در دو محور مطرح کردند: افزایش روز افزون تهدیدهایی ناشی از نفوذ گروه‌های ناامن ساز بر جغرافیای افغانستان و سیاست‌های سختگیرانه حکومت امارت اسلامی درباره زنان، اقلیت

۱. معاون وزیرالوزرا حکومت امارت اسلامی

های قومی - مذهبی و تشکیل دولت فراگیر، کشورهای منطقه از ناکامی حکومت در هر دو زمینه ابراز ناامیدی کردند (Yama Amiri, 2022). در هفتمین مرحله (پنجمین نشست بعد از سقوط نظام جمهوریت) که در سال ۲۰۲۳ در شهر کازان برگزار گردید، اعضای فرمت مسکو برای اولین بار از اقدامات حکومت امارت اسلامی در امر مبارزه با سرکوب داعش قدردانی کردند؛ سقوط دولت افغانستان در واقع ظهور دو بازیگر قدرتمند یعنی چین و روسیه به عنوان بازیگران فاتح در به قدرت رسیدن طالبان می‌دانند (Klyszcz, n.d.)، در این نشست کارنامه یک ساله امارت اسلامی در امر مبارزه با تروریسم مورد بررسی قرار گرفت. گرچه آنها تمام تقاضای‌های سال گذشته را مخصوصاً در امر سیاسی برآورده نتوانست ولی براساس رویکرد واقع‌گرایان دولت‌ها منافع ملی خود را با زبان نوع دوستی بیان می‌کنند (Brown & Ainley, 2012, p. 33) به این معنی که کشورها نسبت به مسائل داخلی افغانستان خیلی حساس نیستند و این چنین موارد را بخشی از حکومتداری داخلی حکومت کنونی دانسته تا بر اساس آن بتوانند تعامل و گفتمان را ادامه دهند.

جدوال ۱- تاریخچه فرمت مسکو در مذاکرات افغانستان

مراحل	سال	دوره‌های نشست بعد از استیلاي حکومت امارت اسلامی
اولین	۲۰۱۷	
دومین	۲۰۱۸	
سومین	۲۰۱۹	اولین (جدی‌تر شدن مذاکرات صلح بین الافغانی)
چهارمین	۲۰۲۰	دومین
پنجمین	۲۰۲۱	سومین
ششمین	۲۰۲۲	چهارمین
هفتمین	۲۰۲۳	پنجمین

منبع: نویسندگان

جدول (۱)، نشان می‌دهد که فرمت مسکو از سال ۲۰۱۷ در امور افغانستان دخیل بوده است. در آن زمان، ایالات متحده همچنان در افغانستان حضور داشت و حکومت آقای اشرف غنی نیز پابرجا بود. روسیه در همان دوره تلاش می‌کرد با ایجاد همگرایی منطقه‌ای، روند مذاکرات صلح دوحه را به نحوی به سود خود تغییر دهد یا دست‌کم جایگاه خود را در این مذاکرات تثبیت کند. با این حال، خروج نیروهای آمریکا از افغانستان مسئولیت روسیه را در قبال این کشور افزایش داده است و بر نقش فرمت

مسکو در مدیریت امور افغانستان تأثیر گذاشته است. افغانستان و روسیه در بازه‌های زمانی تاریخی با یکدیگر همسایه بوده و اثرگذاری و اثربخشی متقابل داشته اند، با فروپاشی شوروی و حمله آمریکا به افغانستان اثرگذاری افغانستان بر امنیت، سیاست و اجتماع روسیه (Sajjadpour & Jahanbakhsh, 2017, p. 28) به صورت مستمر تداوم داشت بدین ترتیب روسیه هیچگاه در سیاست خارجی خود افغانستان را فراموش نمی‌کند.

۴. اهداف استراتژیک فرمت مسکو با تأکید بر نقش روسیه

دولت‌ها تحت شرایط متفاوت، رفتاری متفاوت دارند (Waltz, 2019, p. 51) بر همین اساس و با رویکرد رئالیسم تهاجمی مبنی بر اینکه محیط بین الملل «خوش خیم» نیست و دولت‌ها در چنین وضعیتی بیشتر در جستجوی منافع و امنیت خود هستند؛ روسیه و کشورهای همسو با آن در چارچوب الگوی منطقه‌ای فرمت مسکو در جستجوی و تعقیب دو هدف استراتژیک در دو بعد امنیتی (مبارزه با تروریسم) و سیاسی (ضد یکجانبه گرایی آمریکا) است.

۱ - ۴. مبارزه با تروریسم (داعش)

خروج نیروهای آمریکایی از افغانستان این گمانه را پدید آورد که ممکن است این هرج مرج منجر به گسترش نفوذ داعش در افغانستان گردد، از این‌رو کشورهایی چون روسیه، چین و ایران نسبت به گسترش فعالیت‌های داعش در افغانستان نگران‌تر بوده و تلاش کردند تا در کنار دولت تازه به قدرت رسیده باقی بمانند. در حدود بیش از بیست سال مهم‌ترین اولویت آمریکا در افغانستان، به حوزه نظامی امنیتی مربوط می‌شد (Khani, 2011, p. 228) و نشان دهنده آن است که امنیت برای بازیگران مخصوصاً در تحولات مربوط به افغانستان مهم است. از طرفی، جنگ و منازعه پایدار در افغانستان و چرایی بی‌پایانی آن در طول چهل سال سوالات بسیاری را به اذهان متبادر ساخته و پاسخ‌های متفاوتی وابسته به حوزه مطالعاتی به این سوال داده است (Morovati et al., 2022, p. 25) با در نظر داشتن عوامل داخلی و بیرونی که باعث تداوم منازعه گردیده، یک نکته برجسته می‌شود و اینکه ناامنی همواره در چنین بسترهایی تولید و بازتولید می‌گردد که برای کشورهای منطقه احساس ترس را بوجود آورده است. «تروریسم» مفهومی است که بعد از سال ۲۰۰۱ به جای مفهوم «کمونیسم» در ادبیات سیاسی آمریکا تجلی یافت به تعبیری مفهوم تروریسم توانست خلاء ایجاد شده در بین سال‌های ۱۹۹۱ - ۲۰۰۰ را پر نماید (Sazmand, 2011, p. 184). یکی از دشواری‌های مواجه با تروریسم عدم اجماع نظر نسبت به

این مفهوم است، به عبارتی این مفهوم بیش از اینکه عینی باشد بیشتر گزینشی و ارزشی است یعنی عرصه نظر و عمل جرمی بنامی است، یعنی حق و باطل، زشت و زیبا، خوب و بد بستگی به منافع، سود و زیان افراد و موجودیت‌های سیاسی دارد (Najirad, 2008, p. 34) بر همین اساس کشورها نسبت به پدیده تروریسم اجماع نظری ندارند.

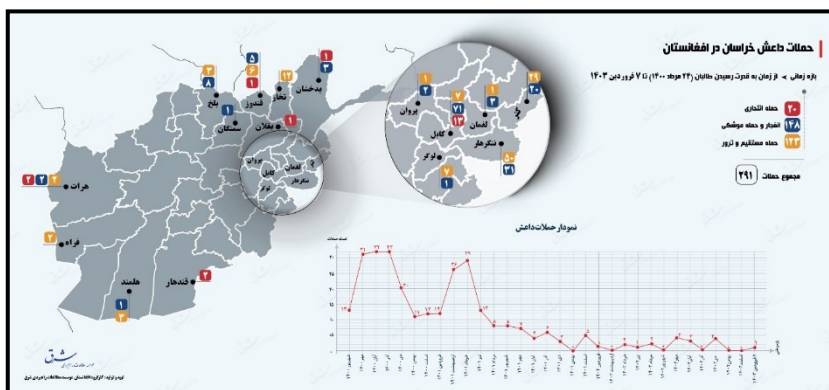
عمده‌ترین هدف ایجاد فرمت مسکو، در واقع مسئله امنیت در افغانستان است؛ زیرا نگرانی روسیه از جانب افغانستان فراهم بودن زمینه گسترش بی ثباتی، خشونت و افراط گرایی در آسیای مرکزی بوده (Stepanova, 2021, p. 2) و کشورهای عضو از سال ۲۰۱۷ نسبت به گسترش ناامنی و تبدیل شدن افغانستان به عنوان پایگاه ناامنی همواره نگران بوده‌اند و این موضوع با گسترش فعالیت‌های داعش بیشتر احساس می‌شود. گروه داعش داعیه جهاد جهانی و ایجاد خلافت اسلامی جهانی را از جمله اهداف راهبردی خود می‌داند و از ابتدای فعالیتش در سوریه و عراق، ولایت خراسان (افغانستان و بخش‌هایی از آسیای مرکزی) را هم بخشی از اهداف راهبردی خود می‌داند (Eslami & Ansary Kargar, 2024, p. 140) و چنین باورهایی باعث شده تا روسیه و کشورهای منطقه نگرانی امنیتی داشته باشند. در سال ۲۰۱۵، گروه بین‌المللی بحران گزارش داد که بین ۲۰۰۰ تا ۴۰۰۰ نفر از مردم آسیای مرکزی در کنار داعش می‌جنگند، برخی از تحلیل‌گران این تعداد را تا ۱۲۰۰۰ نفر تخمین زده‌اند که عمده آنان از ازبکستان، تاجیکستان و ترکمنستان هستند (Akhavan Kazemi et al., 2018, p. 12). بدون شک بازگشت آنان از جنگ سوریه به منطقه آسیای مرکزی باعث وخیم‌تر شدن مشکلات امنیتی برای این دولت و حامیان‌شان شده است. نمونه بارز چنین نگرانی حمله داعش به سالن کنسرت شهر کروکوس روسیه^۱ است که منفجر به کشته شدن ۱۴۳ نفر و زخمی شدن ۱۸۲ نفر گردید.

در اوایل تردیدها و نگرانی‌ها نسبت به حکومت جدید (امارت اسلامی) درمورد تامین امنیت و استقرار نظام سیاسی مشهود بود، ولی رها کردن افغانستان در چنین حالتی هم نمی‌توانست یک عمل عقلایی از سوی کشورهای منطقه محسوب شود؛ بدین ترتیب بازیگران بیرونی اعم از کشورهای همسایه و قدرت‌های منطقه‌ای و حتی فرامنطقه‌ای با ملاحظات متفاوت استراتژیکی، اقتصادی و امنیتی بر تحولات افغانستان تاثیر گذار بوده‌اند (Moghaddass, 2021, p. 56). حساسیت مسکو در مورد توسعه تروریسم در آسیای مرکزی به دلیل اقدامات عملیاتی روسیه علیه این گروه‌ها در سوریه بر می‌گردد و از این نگران‌اند

۱. این حمله در ۲۰ مارس ۲۰۲۴ شهر کروکوس در کراسنوغورسک، نزدیکی مسکو اتفاق افتاد.

که آن‌ها عملیات و اقدامات تلافی‌جویانه‌ای را علیه منافع و امنیت روسیه در مناطق مختلف انجام دهند^۱ (Simbar & Padervand, 2018, p. 65).

داعش با اعلان کردن ولایت خراسان به عنوان بخشی از قلمروی خلافت اسلامی سبب شد تا موضوعات متعددی را در حوزه مطالعات امنیت در آسیای مرکزی مطرح شود (koohkan Baghari & bagheri, 2015, p. 183)، براساس اینفوگرافیک حملات داعش شاخه خراسان نشان می‌دهد که از زمان به قدرت رسیدن حکومت امارت اسلامی، فعالیت این گروه به شدت کاهش یافته است و اعضای فرمت مسکو سیاست‌های ضد داعشی طالبان را گامی مثبت در امر مبارزه با تروریسم می‌دانند.

تصویر ۱: اینفوگرافیک حملات داعش خراسان، منبع: (Hosseini & Akhgari, 2024)

گرچه حکومت امارت اسلامی با سیاست ضد داعشی فعالیت‌های آن‌ها را محدود کرده است ولی براساس گزارش کمیته تحریم‌های شورای امنیت سازمان ملل از فعالیت القاعده تحت حاکمیت حکومت کنونی ابراز نگرانی شده است، در بخشی از گزارش آمده که در یک سال گذشته، گروه القاعده فعالیت سازمانی و جذب نیرو را از سر گرفته و در پنج ولایت (استان) از جمله کابل و ننگرهار مراکز آموزشی ایجاد کرده است (BBC persian, 2024b)؛ در عین حال حکومت طالبان این گزارش را رد و بارها تاکید کرده که از خاک افغانستان هیچ تهدیدی متوجه کشورهای همسایه و منطقه نخواهد شد. اهمیت مبارزه با تهدیدات بالقوه و بالفعلی که در افغانستان وجود دارد سبب می‌شود که آقای پوتین در پایان نشست

^۱ حمله سوم آوریل به مترو سنت پترزبورگ، حمله در منطقه آستاراخان و حمله به پایتخت چچن مهم‌ترین حملاتی است که توسط داعش و هم‌پیمانانش علیه روسیه انجام شده است.

سازمان همکاری شانگهای^۱، حکومت امارت اسلامی را متحد در برابر هراس افگنی بخواند (Ebadi, n.d.) و این پیام نشان دهنده آن است که کشورهایی چون روسیه، چین و ایران حکومت کنونی را بهترین شریک در امر مبارزه با داعش می‌دانند.

۲-۴. علیه یکجانبه گرایی آمریکا

براساس رهیافت رئالیسم تهاجمی، بازیگران در عرصه سیاست بین‌الملل تلاش می‌کنند با تکیه بر منابع قدرت ملی خود، به صورت یکجانبه در تحولات و رخداد‌های سیاسی عمل کنند. از آنجاکه اعتماد میان بازیگران اندک است، تمرکز بر نقش قدرت خودبنیاد اهمیت بیشتری می‌یابد. تاریخ روابط بین‌الملل نشان می‌دهد که همواره پس از فروپاشی یک نظم بین‌المللی و حاکمیت قدرت برتر، نظم و هنجار جدیدی متناسب با اهداف و آمال هژمون جدید شکل گرفته است (Rezaei, 2009, p. 174). این الگو پس از جنگ سرد در سیاست خارجی ایالات متحده نیز ظهور یافت؛ به گونه‌ای که آمریکا با طراحی ایده «نظم نوین جهانی»، خود را مستحق دانست تا مداخله‌گرایی در مسائل بین‌المللی را به عنوان رویکردی راهبردی دنبال کند. این یکجانبه‌گرایی، تحت عنوان «مداخله بشردوستانه»، در بسیاری از مناطق جهان به اجرا درآمد (Sazmand, 2011, p. 149). به بیان دیگر، قدرت هژمونیک قوانین جهانی شدن را به نفع خود تنظیم می‌کند (Brzezinski, 2017, p. 125).

در شرایط آنارشیستی نظام بین‌الملل، قدرت‌های بزرگ به دلیل ظرفیت بیشتر برای عمل و تأثیرگذاری، تمایل بیشتری به یکجانبه‌گرایی (Taher Khani, 2009, p. 513). از این رو، ساختار نظام بین‌الملل پس از جنگ سرد، از نظر برخی اندیشمندان، به عنوان ساختاری تک‌قطبی تحلیل می‌شود که در آن آمریکا قدرتی بلامنازع بوده و امکان برقراری موازنه سخت سستی علیه این ابرقدرت وجود ندارد (Ranjesh & Bornah, 2022, p. 39). با این حال، تحولات پس از سال ۲۰۰۱، از جمله افزایش نقش بازیگران منطقه‌ای و همسایگان افغانستان، موجب شد تا تصور هژمونی بلامنازع آمریکا زیر سؤال برود. قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای همراه با هم‌پیمانان خود که در امور افغانستان دخیل بودند (Kakar & Yousif, 2022, p. 173)، شروع به بازتعریف نقش خود در نظم بین‌المللی کردند.

یکی از نقاط عطف این بازتعریف، واکنش جهانی به وقایع ۱۱ سپتامبر بود. حمایت بین‌المللی از آمریکا، اگرچه نشانه‌ای از همدردی و تأکیدی مصلحتی بر وفاداری بود (Brzezinski, 2017, p. 51)، اما این

۱. نشست سران کشورهای عضو همکاری شانگهای روز ۵ شنبه ۴ جولای ۲۰۲۴ در قزاقستان برگزار گردید

وفاداری نمی توانست در بلندمدت پایدار بماند. اتخاذ رویکردهای یکجانبه گرایانه توسط آمریکا و تلاش برای برهم زدن موازنه راهبردی، به ویژه در مناطق استراتژیک، یکی از تهدیدات اصلی برای روسیه تلقی می شد. فروپاشی شوروی، این فرصت را برای آمریکا فراهم کرد تا با قدرت بیشتری رویکرد یکجانبه گرایانه خود را دنبال کند (karami & Jahanbakhsh, 2013, p. 43). در این چارچوب، روسیه از سال ۲۰۱۷ تلاش کرد تا با استفاده از «فرمت مسکو» در روند مذاکرات صلح افغانستان تأثیرگذار باشد و تداوم یکجانبه گرایی آمریکا در آسیای مرکزی را به چالش بکشد.

با این حال، یکجانبه گرایی آمریکا در سال های اخیر با تحولات متعدد، از جمله جنگ اوکراین، مناقشه اسرائیل-فلسطین و تنش های چین-تایوان، با چالش های جدی مواجه شده است (Eslami & Ansary, 2024, p. 146). در این میان، قرار گرفتن حکومت امارت اسلامی در صف ضد یکجانبه گرایی آمریکا، به یکی از اهداف استراتژیک فرمت مسکو از منظر سیاسی تبدیل شده است. طالبان، به دلیل سیاست های آمریکا در جلوگیری از به رسمیت شناخته شدن این حکومت، ایالات متحده و متحدانش را عامل اصلی این وضعیت می دانند. این برداشت طالبان را در صف مخالفان یکجانبه گرایی آمریکا قرار داده است.

در همین راستا، برخی قدرت های منطقه ای، از جمله چین، به طور رسمی استوارنامه سفیر طالبان (بلال کریمی) را در تاریخ ۱۰ بهمن/دلو ۱۴۰۲ (۳۰ ژانویه ۲۰۲۴) پذیرفته اند. همچنین، بسیاری از کشورهای عضو فرمت مسکو، از جمله روسیه، ایران، پاکستان و ترکمنستان، روابط سیاسی فعالی با این حکومت برقرار کرده اند.

از منظر رئالیسم تهاجمی، قدرت های بزرگ به دنبال تبدیل شدن به هژمون منطقه ای هستند؛ چراکه هژمونی جهانی، به دلیل نیاز به عملیات در مناطق دوردست و هزینه های سنگین، بسیار دشوار است (Mersheimer, 2011, p. 156). این واقعیت باعث شده تا بازیگران منطقه ای به قدرت نرم به عنوان ابزاری برای مقابله با یکجانبه گرایی آمریکا توجه کنند. سازمان ها و مکانیسم های منطقه ای مانند فرمت مسکو و سازمان همکاری شانگهای، نمونه هایی از این تلاش برای کاهش نفوذ یکجانبه گرایی آمریکا از طریق قدرت نرم هستند. قرار گرفتن حکومت امارت اسلامی در صف ضد یکجانبه گرایی، نه تنها یک چالش سیاسی برای آمریکا محسوب می شود، بلکه نشان دهنده اهمیت راهبردی آینده افغانستان برای همسایگان این کشور است (Kiani et al., 2023, p. 105).

۵. فرصت‌های تعاملاتی امارت اسلامی در فرمت مسکو

فرمت مسکو در کنار اینکه برخی از اهداف راهبردی و استراتژیک را پی‌گیری می‌کند برای حکومت امارت اسلامی هم فرصت‌هایی را ایجاد کرده است. بعد از سال ۲۰۰۱ روسیه، چین و ایران، همواره حضور آمریکا در آسیای مرکزی را به عنوان یک چالش و تهدید دائمی برای منافع حیاتی خود و کاهش حاکمیت کشورهای آسیای مرکزی تلقی می‌کردند (Amini & Mosavi, 2014, p. 121) بر همین اساس فرصت‌های مستقلانه‌ای برای حکومت قبلی به منظور تعامل منطقه‌ای وجود نداشت؛ لیکن حکومت کنونی به منظور قوام بخشی تداوم حاکمیت بایسته استفاده بهینه از امکانات موجود به منظور بیشینه‌سازی منافع ملی خود است و چنین امکاناتی را می‌توان در ابعاد سیاسی (کمیته تماس منطقه‌ای)، اقتصادی (بهره‌گیری از تجربیات و امکانات اقتصادی کشورهای عضو) و امنیتی (همسویی در امر مبارزه با تروریسم) دانست.

۱- ۵. فرصت سیاسی (کمیته تماس منطقه‌ای) و اقتصادی

الگوی منطقه‌ای فرمت مسکو، برای حکومت کنونی می‌تواند ارزشمند و ضروری باشد؛ چنانچه که اشاره شد یکی از عمده‌ترین چالش‌های فراروی حکومت امارت اسلامی موضوع به رسمیت شناخته نشدن است، این موضوع بر مشروعیت حکومت تاثیر می‌گذارد و ممکن است آنها را در انزوای سیاسی قرار دهد. حتی این باور که امنیت یک مفهوم کاملاً سیاسی است (Buzan, 2010, p. 25) شاید دور از واقعیت نباشد؛ زیرا دولت‌ها تا زمانیکه محور بحث قدرت‌های منطقه نباشد و در مسائل مهم سیاسی دخیل نگردد، انزوای آن فرا می‌رسد.

البته افغانستان از سال ۲۰۰۱ در محور مباحث راهبردی و سیاسی قدرت‌های بزرگ بوده است به طور نمونه چین از اینکه افغانستان جایگاهی در سیاست‌های ناتو در منطقه داشت، ناراض بود و حتی این کشور برای ایجاد صلح و امنیت در افغانستان تلاش می‌ورزید تا مانع از حضور بیشتر غرب در این کشور باشد (Sanei et al., 2023, p. 97)، از زمانیکه آمریکا و متحدینش از افغانستان بیرون شده‌اند، حکومت امارت اسلامی با شدیدترین تحریم‌ها و مقامات عالی رتبه آنها در لیست سیاه سازمان ملل قرار گرفته، چنین سیاست‌های انزواگرایانه از سوی غرب سبب گردیده که این حکومت نتواند در مباحث مهم بین‌المللی اشتراک و عضویت سازمان ملل را بدست بیاورد.

البته قابل انکار نیست که اکثر کشورهای منطقه، حکومت امارت اسلامی را عملاً به صورت دفاکتور^۱ (واقعیت موجود) به رسمیت شناخته‌اند؛ گرچه در سیاست‌های اعلامی خود به گونه‌ای دیگر سخن می‌گویند ولی تعاملات دیپلماتیک و نشست‌های منطقه‌ای در راستای همکاری سیاسی با حکومت امارت اسلامی مصداق عینی برای هم‌سویی از لحاظ سیاسی است. امروزه تعاملات و ارزش‌های مشترک اعضای جامعه بین‌الملل بر اهداف و رویه‌های سایر اعضا تأثیرگذار است (Ansary Kargar, 2023, p. 166)؛ از این‌رو قدرت‌های بزرگ فرامنطقه‌ای نسبت به رسمیت شناخته شدن یا نشدن حکومت امارت اسلامی رویکردی سیاسی دارند تا حقوقی.

تحولات چند دهه گذشته در افغانستان اثرات گوناگونی و گسترده‌ای برای امنیت ایران داشته است (Rahim Safavi et al., 2023, p. 119) بر همین اساس ایران یکی از بازیگران فعال در عرصه افغانستان محسوب می‌شود. از جمله از سازوبرگ‌های فرمت مسکو ایجاد «کمیته تماس منطقه‌ای» است، این کمیته در پنجمین نشست فرمت مسکو (۳۰ سپتامبر ۲۰۲۳) با ابتکار ایران به منظور عملیاتی کردن مصوبات آن پیشنهاد گردید که از سوی نمایندگان کشورهای شرکت کنند مورد قبول واقع شد (Eslami & Ansary Kargar, 2024, p. 148)، این کمیته می‌تواند مسیر گفتگوهای سیاسی بین حکومت طالبان را با سایر کشورها فراهم سازد.

پذیرش طرح پیشنهادی ایران از جانب اعضای فرمت مسکو مبنی بر ایجاد «گروه تماس» بیانگر آن است که اعضای این فرمت پی برده‌اند بدون ایجاد «مکانیسم عملیاتی و اجرایی»، موضع‌گیری‌ها و مصوبات فرمت مسکو، جنبه عملیاتی نخواهد یافت. ایجاد گروه تماس منطقه‌ای، نقش، جایگاه و کارایی فرمت مسکو را افزایش خواهد داد. در یک چشم‌انداز متفاوت، آنچه در سطح کلان‌تر از مطرح کردن گروه تماس قابل برداشت است، این است که احتمالاً کشورهای منطقه در تلاش هستند که «نسخه جدید و منطقه‌ای» را برای از سرگیری مذاکره و گفتگوهای صلح افغانستان روی دست گیرند؛ چرا که بدون آغاز مذاکره و گفتگوی سیاسی، با پشتیبانی الگوی همکاری منطقه‌ای، زمینه و راه برای تشکیل دولت فراگیر در افغانستان، هرگز هموار نخواهد شد (Kamil, 2023) علاوه بر هدف اشاره شده، به نظر می‌رسد تشکیل گروه تماس منطقه‌ای، یک هدف امنیتی را نیز دنبال می‌کند که می‌تواند «امنیت منطقه‌ای» هم

¹. De Facto

باشد. این کمیته برای حکومت کنونی فرصت سیاسی خوبی را فراهم کرده تا در گام نخست زمینه مشروعیت‌زایی سیاسی در سطح منطقه را بدست آورد.

جدول ۲- اقدامات عملی در راستای مشروعیت سیاسی حکومت امارت اسلامی در سطح منطقه

اقدامات عملی	توضیحات
حذف امارت اسلامی از لیست گروه‌های ممنوعه	کشور قزاقستان در تاریخ ۳ جون ۲۰۲۴، به‌عنوان نخستین جمهوری آسیای میانه، طالبان را از فهرست گروه‌های تروریستی حذف کرد. این کشور هدف از این اقدام را گسترش تعاملات اقتصادی با افغانستان و تأکید بر اهمیت نقش فعال افغانستان در اتصال و همکاری‌های منطقه‌ای عنوان کرده است. قزاقستان همچنین مشارکت افغانستان در این زمینه را یکی از اهداف استراتژیک خود در شرایط کنونی دانسته است. (Zia, 2024).
	کشور قرقیزستان در سپتامبر ۲۰۲۴، به‌عنوان دومین کشور، امارت اسلامی را از فهرست گروه‌های ممنوعه حذف کرد. این اقدام بر تعاملات منطقه‌ای امارت اسلامی تأثیر قابل‌توجهی خواهد داشت. (Daryosh, n.d.).
	روسیه نیز با در نظر گرفتن منافع استراتژیک خود، در یک اقدام کم‌سابقه، در تاریخ ۱۰ دسامبر ۲۰۲۴ به‌دنبال به رسمیت شناختن طالبان برآمده است. پارلمان این کشور به قانونی رأی مثبت داده که زمینه حذف طالبان از فهرست سازمان‌های تروریستی ممنوعه روسیه را فراهم می‌سازد. (BBC persian, 2024c).
پذیرش سفیران امارت اسلامی در برخی از کشورها	امارات متحده عربی اعتبارنامه بدرالدین حقانی را به‌عنوان سفیر امارت اسلامی افغانستان پذیرفته است. این اقدام که در ادامه تعاملات دیپلماتیک میان امارت اسلامی و کشورهای منطقه صورت گرفته، نشانه‌ای از تلاش برای تقویت روابط دوجانبه و مدیریت مسائل مشترک میان دو کشور محسوب می‌شود. (Soltani, n.d.).
	چین اعتبارنامه بلال کریمی را به‌عنوان سفیر امارت اسلامی افغانستان پذیرفته است. این اقدام نشان‌دهنده تقویت روابط دیپلماتیک میان چین و امارت اسلامی و تلاشی در راستای توسعه همکاری‌های سیاسی و اقتصادی منطقه‌ای است. (Adeeb, n.d.).
	ازبکستان عبدالغفار بحر را به‌عنوان سفیر امارت اسلامی افغانستان پذیرفته است. این معرفی و پذیرش گامی در راستای تقویت روابط دیپلماتیک میان امارت اسلامی و ازبکستان محسوب می‌شود. (Ariana News, 2024)
فعالیت نمایندگی‌های دیپلماتیک و قنصلولی امارت اسلامی	از سال ۲۰۲۱ تا اواخر ۲۰۲۴، امارت اسلامی موفق به فعال‌سازی ۳۹ نمایندگی دیپلماتیک در کشورهای مختلف شده است. این اقدام نشان‌دهنده تلاش‌های امارت اسلامی برای بازسازی روابط خارجی، مدیریت تعاملات دیپلماتیک و گسترش همکاری‌های بین‌المللی در سه سال اخیر است. فعال‌سازی این نمایندگی‌ها، علاوه بر افزایش حضور سیاسی افغانستان در عرصه جهانی، بیانگر رویکرد این حکومت در تقویت روابط اقتصادی، امنیتی و منطقه‌ای است. (Majeedi, n.d.).

براساس موارد اشاره شده در جدول (۲)، به نظر می‌رسد که الگوی فرمت مسکو تأثیر مثبتی بر تعاملات سیاسی امارت اسلامی در منطقه داشته است. هرچند برخی دولت‌ها با توجه به منافع ملی خود به‌طور مستقل عمل کرده‌اند، اما می‌توان مشاهده کرد که اکثر این اقدامات تحت تأثیر حمایت روسیه از امارت اسلامی در عرصه منطقه‌ای شکل گرفته است. این موضوع نشان‌دهنده نقش محوری روسیه در هدایت و تقویت روابط دیپلماتیک امارت اسلامی با کشورهای منطقه است. در رخ دیگر قضیه، می‌توان گفت که کمیته تماس منطقه‌ای به عنوان ابزاری است که سیاست‌های حکومت کنونی را سازماندهی و طراحی می‌کند؛ زیرا آنها نگران هستند که اگر کشورهای منطقه برای حل بحران افغانستان اقدامی نکنند ممکن است آمریکا (مخصوصاً با به قدرت رسیدن دونالد ترامپ) ابتکار عمل را گرفته و مجدداً در منطقه زمینه نفوذ سیاسی خود را فراهم سازد؛ زیرا آمریکا در نتیجه جنگ فرسایشی دچار تحلیل توان استراتژیک گردید (Pourlak, 2022, p. 234).

بنابراین کمیته تماس تلاش می‌ورزد تا ابتکار عمل به دست غرب و هم‌پیمانانش قرار نگیرد و نمونه بارز تلاش‌های اعضای فرمت مسکو مخصوصاً روسیه را می‌توان در حمایت آنها از عدم اشتراک طالبان در نشست دوحه دید، روسیه و سایر کشورهای عضو از عدم اشتراک طالبان در نشست دوحه^۱ تمجید می‌کند (BBC persian, 2024a) و نشست دوحه بدون حضور طالبان در واقع یک شکست تمام عیار برای آمریکا و متحدینش شد. چنین حمایت‌های سیاسی از طالبان سبب گردید که آنها بتوانند در سومین نشست دوحه^۲ خواسته‌ها و منافع خود را به عنوان پیش شرط در اشتراک به برگزار کنندگان بقبولانند (Sirat, n.d.) و این نشان می‌دهد که فرمت مسکو تا چه اندازه در تبیین و تعیین سیاست‌های منطقه‌ای طالبان دخیل هست. مضافاً اینکه روسیه و کشورهای منطقه مخصوصاً چین همواره تلاش کرده‌اند تا در استراتژی سیاست خارجی خود، نظم نوین جهانی چند قطبی را پایه‌ریزی کنند (Koolae & Tisheyar, 2013, p. 64) و برای نیل به چنین هدفی، افغانستان مورد توجه جدی آنها است.

براساس رهیافت سیاسی به همگرایی و نظریات اندیشمندانی چون دیوید میترانی (Moshirzadeh, 2014, p. 60) مبنی بر اینکه همگرایی فرایندی سیاسی است (Abdollahkhani, 2013, p. 111)، یعنی از مجرای سیاسی می‌شود به همکاری‌های اقتصادی و فنی دست یافت. با ابتناء به این باور، حکومت امارت

۱. نشست دو روزه دوحه با میزبانی سازمان ملل که در تاریخ ۱۸ - ۱۹ فبروری ۲۰۲۴ برگزار شد و طالبان در آن شرکت نکردند.

۲. سومین نشست در ۳۰ و اول جولای ۲۰۲۴ در دوحه برگزار گردید و طالبان با قبولانیدن پیش شرط هایشان در این نشست شرکت کردند.

اسلامی با توجه به سیاست اقتصاد محور، به شدت نیاز به همکاری‌های اقتصادی کشورهای منطقه دارد. اعضای فرمت مسکو می‌توانند از تجربیات اقتصادی و دانش فن‌آوری که در عرصه اقتصاد کشاورزی دارند به حکومت کنونی برای سرپا ایستاده شدنش کمک کند. افغانستان به خاطر داشتن منابع طبیعی یکی از ثروتمندترین کشورهای منطقه است (Momeni & Tonzai, 2020, p. 553) و چنین امتیاز طبیعی هم برای کشورهای عضو سودمند است و هم برای امارت اسلامی، به تعبیری در این تعامل رویکرد بُرد - بُرد خواهد بود. افغانستان یکی از کشورهای محاط به خشکی در سطح منطقه است، بر همین اساس همواره به خاطر برخورداری از چنین موقعیتی آسیب‌پذیر بوده، در عین حال این کشور می‌تواند با بهره‌مندی از فرصت‌های بدیل از این تنگنای جغرافیایی رهایی یابد. به طور نمونه، بندر چابهار با توجه به موقعیت راهبری در جهان و نزدیکی به افغانستان، بهترین مکان برای فعالیت‌های تجاری و سرمایه‌گذاری تاجران افغان است (Eslami et al., 2019, p. 97)؛ زیرا انتقال اموال تجاری با استفاده از راه آبی و دریایی جبر جغرافیایی افغانستان را پایان بخشیده و هم‌زمان هزینه انتقال اموال را کاهش دهد و زمینه سرمایه‌گذاری در این کشور را نیز فراهم آورد.

۲-۵. فرصت امنیتی

افغانستان در یک موقعیت خاص ژئوپلیتیکی قرار دارد و ژئوپلیتیک عبارت از تحلیل علمی عوامل جغرافیایی حاکم بر روابط بین الملل و هدایت‌کننده تعاملات سیاسی می‌باشد به عبارتی ژئوپلیتیک پیامدهای تعامل میان زمینه‌های جغرافیایی و فرایندهای سیاسی را مورد توجه قرار می‌دهد (Cohen, 2008, p. 43). با استناد به اهمیت جایگاه افغانستان، امنیت و ثبات این کشور به نحوی تاثیرگذار بر کشورهای منطقه هم می‌شود.

سیاست‌های ضد داعشی حکومت طالبان باعث شده که کشورهای منطقه از لحاظ امنیتی با این حکومت هم‌نواپی کند به تعبیری حضور داعش در آسیای مرکزی هشدار امنیتی برای کشورهای منطقه است؛ زیرا این گروه با طرح ولایت خراسان که در برگیرنده کشورهای آسیایی هم می‌شود، در واقع تهدید بسیار جدی مخصوصاً برای ایران، روسیه و چین است (Eslami & Ansary Kargar, 2024, p. 140). واقعیت امر این است که مبارزه با تروریسم به صورت کلی و داعش به صورت خاص از عهده یک کشور بیرون است و این امر نیازمند اجماع منطقه‌ای را می‌طلبد.

حکومت کنونی در کنار اینکه با ناامنی مشکلات سیاسی و اقتصادی دست و پنجه نرم می‌کند از لحاظ امنیتی هم شکننده است، و چنین آسیب‌پذیری می‌تواند با همسویی منطقه‌ای در امر مبارزه با تروریسم

تا حدودی کاهش یابد. پیوستن در مجموعه امنیتی^۱ برای حکومت امارت اسلامی فرصت امنیتی ایجاد می‌کند. باری بوزان معتقد است، یک مجموعه امنیتی، شامل گروهی از کشورها است که دغدغه اصلی و اساسی آنها در زمینه امنیت، آنها را به میزان کافی به یکدیگر نزدیک و پیوسته ساخته است؛ به نحوی که مسایل و دغدغه‌های امنیت ملی آنها نمی‌تواند از دیدگاهی واقع‌گرایانه و مجزا از یکدیگر در نظر آورده شود (Adami & Azizi, 2013, p. 4). بنابراین امنیت و مبارزه با تروریسم فرصتی است برای حکومت کنونی تا در کنار بازیگران قدرتمند منطقه قرار گیرد.

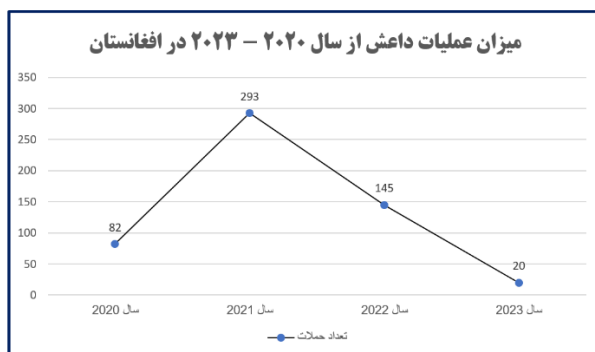
براساس نظریه واقع‌گرایی تهاجمی، کشورهایی که با تهدیدات دائمی و واقعی مواجه‌اند، ماهیتی تجدید نظر طلب داشته و تهاجمی رفتار می‌کنند. از این‌رو هدف و انگیزه اصلی کشورها بیشینه‌سازی قدرت و امنیت است (karami & Jahanbakhsh, 2013, p. 36)، گسترش فضای نفوذ برای قدرت‌های منطقه‌ای امری معمول است و حکومت امارت اسلامی هم می‌تواند با بهره‌گیری از چنین تهدید و تردیدی امنیت خود را بیشینه سازد، اشاره کردیم که داعش هنوز تهدید جدی برای بقا و استحکام حکومت کنونی است و مبارزه با این گروه مستلزم همگرایی امنیتی بین بازیگران منطقه‌ای را می‌طلبد. طالبان با کسب قدرت سیاسی در سال ۲۰۲۱، به صورت صریح مخالفت خود را با فعالیت‌های داعش در قلمرو افغانستان اعلام کرد و نسبت به این گروه هیچ مسامحه‌ای ندارد و آنها را «خوارج» می‌نامند؛ گرچه یکی از عمده‌ترین چالش‌های امنیتی برای طالبان شاخه خراسان است که همواره حملات پر تلفاتی را انجام می‌دهند؛ ولی آنها توانسته است از میزان حملات این گروه بکاهد و با توجه به آماری که خبرگزاری‌های معتبر نشر کرده، دیده می‌شود که کاهش فعالیت‌های داعش از سال ۲۰۲۱ به معنای کم رنگ‌تر شدن، فعالیت‌های آنان در افغانستان است

جدول ۳- میزان حملات داعش از سال ۲۰۲۱-۲۰۲۳ در افغانستان	
سال	تعداد حملات
۲۰۲۳	۲۰
۲۰۲۲	۱۴۵
۲۰۲۱	۲۹۳

منبع: (Eslami & Ansary Kargar, 2024, p. 142)

^۱. Security Complex

برعلاوه براساس آمار و گزارشات خبرگزاری ها، داعش در سال ۲۰۲۰ همزمان با انتقال قدرت در افغانستان به صورت مسلحانه حدود ۸۲ حمله، (jomhornews, 2022) در سال ۲۰۲۱ همزمان با به قدرت رسیدن امارت اسلامی ۲۹۳ حمله، در سال ۲۰۲۲ با حاکمیت کامل امارت اسلامی ۱۴۵ حمله و در سال ۲۰۲۳ همزمان با نشست پنجم فرمت مسکو ۲۰ حمله را انجام داده‌اند و آنچه در گراف ذیل نشان داده می‌شود این است که میزان عملیات داعش به شدت کاهش یافته و نشان دهنده آن است که حکومت کنونی در مبارزه با داعش توانمند است.

شکل ۲: میزان عملیات داعش از سال ۲۰۲۰ الی ۲۰۲۳ در افغانستان (منبع: نویسندگان)

اشاره شد که امنیت برای دولت‌ها اولویت است، زیرا پایداری و ثبات سیاسی هر کشوری وابسته به میزان امنیتی است که در چارچوب آن بازیگران می‌توانند منافع خود را در داخل و بیرون تامین و تعقیب نمایند. از آنجائیکه یکی از راهبردهای اساسی فرمت مسکو مسئله امنیت است، حکومت کنونی هم می‌تواند با استفاده از این همگرایی در راستای افزایش امنیت خود بهره گیرد. البته باید اشاره کرد که بازیگران جدید در کابل از لحاظ امنیتی به مفهوم موسع آن یعنی امنیت اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و زیست محیطی هنوز در نوسان به سر می‌برد (Ansary Kargar et al., 2024, p. 22). ولی الگوی منطقه‌ای مسکو فقط در عرصه مبارزه با داعش توانسته است بستری برای تعامل باشد.

نتیجه گیری

الگوی منطقه‌ای «فرمت مسکو» دارای نقش و اهمیت برای بازیگران داخلی افغانستان، همکاری‌های منطقه‌ای و به طور خاص، بیانگر اهمیت جایگاه خود روسیه در مسائل منطقه‌ای است. در کنار روسیه کشورهای منطقه و همسایگان افغانستان برای تامین ثبات و امنیت به نحوی در جستجوی همکاری و همگرایی منطقه‌ای با بازیگران جدید در افغانستان هستند. حکومت امارت اسلامی بعد از به قدرت

رسیدن با چالش‌های متعددی مواجه است، از مشکلات اقتصادی گرفته تا مشروعیت و امنیت. تعامل منطقه‌ای در چارچوب یک میکانیزم یا رویکرد راهبردی برای طالبان ضروری است و چنین خط مشی مستلزم تعامل با قدرت‌های منطقه‌ای را می‌طلبد. فرمت مسکو از بدو تاسیس در کنار تبیین مسائل سیاسی و امنیتی نقش موثری برای بازیگران منطقه‌ای دارد، زیرا عدم حضور آمریکا در کنار اینکه یک فرصت قلمداد می‌گردد، می‌تواند چالشی برای تداوم بحران در افغانستان هم باشد. روسیه، چین و ایران از اعضای فعال فرمت مسکو تلاش می‌ورزند تا خلاء نبودن آمریکا را پر نمایند و اجازه ندهند که آمریکا مجدداً ابتکار عمل را بدست گیرد. الگوی منطقه‌ای فرمت مسکو دو راهبرد کلان سیاسی و امنیتی را پی‌گیری می‌کند. اولین رویکرد آن ایجاد یک صف در برابر یکجانبه گرایی آمریکا و طرح ایده چند قطبی یا نظم نوین دموکراتیک با محوریت قدرت‌های بزرگی چون روسیه، چین و ایران در منطقه است که منافع آنها مورد توجه قرار گیرند. دومین آن موضوع امنیتی یعنی مبارزه با تروریسم به صورت کلی و داعش به صورت خاص است؛ زیرا تروریسم در منطقه آسیای مرکزی تهدید بالقوه و بالفعل است. حکومت امارت اسلامی با بهره‌گیری از فرصت‌های سیاسی، اقتصادی و امنیتی که در الگوی منطقه‌ای فرمت مسکو وجود دارد می‌تواند در راستای مشروعیت سیاسی، استفاده از فرصت‌ها و سازوکارهای اقتصادی و اجماع امنیتی برای تداوم و قوام حاکمیت خود به منظور بهینه و بیشینه سازی منافع استفاده نماید. چنانچه اشاره شد عمده‌ترین چالش فراروی حکومت کنونی مسئله مشروعیت سیاسی و به رسمیت شناخته شدن از سوی بازیگران قدرتمند منطقه‌ای و جهانی است. گرچه قدرت‌های بزرگ منطقه‌ای به صورت عملی حکومت را به رسمیت شناخته‌اند ولی برای مشروعیت بین‌المللی طالبان بایسته است تا حامیان مهمی را در کنار خود داشته باشند. به صورت کلی سیاست ضد داعشی حکومت امارت اسلامی اولین گام برای تعامل منطقه‌ای و ایجاد فرصت برای همگرایی سیاسی قلمداد می‌شود. قرار گرفتن در صف یکجانبه گرایی بر ضد آمریکا، سبب همنوایی و همسویی منطقه‌ای امارت اسلامی شده است به گونه‌ای که تبیین و تعقیب سیاست خارجی در چارچوب کمیته تماس منطقه‌ای این انگاره را بوجود می‌آورد که کشورهای منطقه بدون حضور فعال و معنادار در حل بحران‌های افغانستان ممکن است زمینه حضور آمریکا را در منطقه مجدداً فراهم سازد، پس برای جلوگیری از نفوذ آمریکا و متحدینش، قرار گرفتن در کنار حکومت مستقر در کابل نقش فرمت مسکو را معنادارتر می‌سازد.

References

- Abdollahkhani, A. (2013). *Security Theories* (2th ed.). International Studies Research Institute. (In Persian)
- Adami, A., & Azizi, H. (2013). The Shanghai Cooperation Organization and the Common Security Threats in Central Asia. *Central Asia and The Caucasus Journal*, 19(81), 1–28.
- Adeeb, F. (n.d.). *Karimi Presents Credentials in Beijing as Ambassador to China*. TOLONews. Retrieved January 7, 2025, from <https://tolonews.com/afghanistan-186290>
- Ajeli, H., & Razaie, N. (2018). Defensive and Offensive Realism (A Theoretical Framework for Analyzing Events and Incidents in the Persian Gulf). *National Security*, 8(27), 165–198.
- Akhavan Kazemi, M., Sadeghi, S. S., & Lotfi, K. (2018). Analysis of the Socio-Political Context of Daesh's Presence in Central Asia (from the Threat of Infiltration to the Reality of Presence). *Central Eurasia Studies*, 11(1), 1–21. <https://doi.org/10.22059/jcep.2018.137298.449615>
- Amini, A., & Mosavi, S. M. T. (2014). Shanghai, New Regionalism and the Threat to the U.S. Interests in Central Asia. *Strategy*, 22(4). https://rahbord.csr.ir/article_124510_en.html
- Ansary Kargar, A. (2023). Explaining the Reference of the International Community and Global Society for Protests in the International System. *Ghalib scientific-research quarterly*, 12(3), 165–181. <https://doi.org/10.58342/ghalibqj.V.12.I.3.11>
- Ansary Kargar, A., Fazeli, M. H., & Sadat, S. A. S. (2024). Examining the United States and European Union's Approaches to the State-Building Process in Afghanistan After 2001. *Kunduz University International Journal of Islamic Studies and Social Sciences*, 1(1), Article 1. <https://kuijis.edu.af/index.php/kuijis/article/view/31>
- Ariana News. (2024). *The Islamic Emirate appointed Abdul Ghaffar Bahar as Afghanistan's new ambassador to Uzbekistan*. <https://www.ariananews.af/fa/%d8%a7%d9%85%d8%a7%d8%b1%d8%aa-%d8%a7%d8%b3%d9%84%d8%a7%d9%85%db%8c-%d8%b9%d8%a8%d8%af%d8%a7%d9%84%d8%ba%d9%81%d8%a7%d8%b1-%d8%a8%d8%ad%d8%b1-%d8%b1%d8%a7-%d8%a8%d9%87%d8%ad%db%8c%d8%ab/>
- Asadi, A. A. (2010). Realism and Competitive Approaches to Foreign Policy. *Strategy*, 18(3). https://rahbord.csr.ir/article_124384_en.html
- BBC persian. (n.d.). *The Meeting Between the Taliban and Representatives of the High Peace Council Was Held in Moscow*. Retrieved July 24, 2024, from <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-46117327>
- BBC persian. (2019, May 28). *Moscow Meeting: Mullah Baradar Meets Afghan Political Figures for the First Time*. <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-48431873>
- BBC persian. (2024a, February 19). *End of the Doha Meeting: Guterres' Concern over the "Deadlock" in Agreement with the Taliban and Russia's Refusal to Meet with Representatives of Afghan Civil Society*. <https://www.bbc.com/persian/articles/c3g0yel5ydvo>
- BBC persian. (2024b, July 12). *UN Security Council: Afghanistan Has Become a Safe Haven for al-Qaeda and the Taliban of Pakistan*. <https://www.bbc.com/persian/articles/cz5r6m4ex1lo>

- BBC persian. (2024c, December 10). *Russia is seeking to recognize the Taliban government*. <https://www.bbc.com/persian/articles/c0ewgqvlr4xo>
- Borovsky, Y. V. (2024). THE VIEW OF OFFENSIVE REALISM AND LIBERALISM ON U.S. FOREIGN POLICY. *Polis (Russian Federation)*, 2024(1), 21–35. Scopus. <https://doi.org/10.17976/jpps/2024.01.03>
- Brown, C., & Ainley, K. (2012). *Understanding International Relations* (M. J. Ranjesh & F. Salavati Toroghi, Trans.). Marandiz.
- Brzezinski, Z. K. (2017). *The choice: Global domination or global leadership* (A. H. Norouzi, Trans.; 3th ed.). Nashreney.
- Burchill, S., Linklater, A., Devetak, R., & Donnelly, J. (2014). *Theories of International Relations* (H. Moshirzadeh & R. Talebi Arani, Trans.; 2th ed.). Mizan Legal Foundation.
- Buzan, B. (2010). *People, State and Fear* (Institute of Strategic Studies, Trans.). Institute of Strategic Studies.
- Cohen, S. B. (2008). *Geopolitics of the World System* (A. Kardan, Trans.). Tehran International Studies & Research Institute.
- Daryosh, M. F. (n.d.). *Kyrgyzstan Removes Islamic Emirate from Banned List*. TOLONews. Retrieved January 7, 2025, from <https://tolonews.com/afghanistan-190576>
- Ebadi, E. (n.d.). *Putin: "Taliban" Allies Fight Against Terrorism* | TOLONews. Retrieved July 24, 2024, from <https://tolonews.com/afghanistan-189590>
- Eslami, R., & Ansary Kargar, A. (2024). Taliban and the Shanghai Cooperation Organization: Impact on the Politics and Economy. *Central Asia and The Caucasus Journal*, 30(125), 121–158. http://ca.ipisjournals.ir/article_714201_0ba210414709d19c0d324b8e352dc16c.pdf?lang=en
- Eslami, R., Sarhadi, R., & Feizi, M. (2019). The mechanism of strategy for diplomacy water right Iran in Hirmand River. *Political Strategic Studies*, 8(30), 71–102. <https://doi.org/10.22054/qpps.2019.32981.2020>
- Fathi, F. (2020). Review and Analysis of the Essentials of Offensive Realism with a Comparative Perspective on Neo-Realism Theory. *Qanunyar Scientific and Legal Quarterly Journal*, 15(4), 823–853. <https://ensani.ir/file/download/article/1621228713-10125-15-32.pdf>
- Ghavam, S. A. (2011). *Principles of Foreign Policy and International Politics*. SAMT. (In Persian)
- Ghavam, S. A. (2015). *International Relations Theories & Approaches* (10th ed.). SAMT. (In Persian)
- Glamhoseni, S., & Khojeh, R. (2014). The School of Realism and Military Strategy. *Defense Policy*, 21(83), 99–124. https://dpj.ihu.ac.ir/article_203171_32f55c5433eee2376831b2de7144b475.pdf?lang=en
- Griffiths, M., & O'Callaghan, T. (2009). *International Relations The Key Concepts* (M. Amjad, Trans.). Mizan Legal Foundation.
- Hosseini, J., & Akhgari, S. (2024, April 2). *Institute for East Strategic Studies—Mapping ISKP attacks in Afghanistan*. Institute for East Strategic Studies; Institute for East Strategic Studies. <https://www.iess.ir/en/event/2821/>

- jomhornews. (2022, January 29). *Afghanistan Has Suffered the Highest Casualties from ISIS Attacks in the World*. <https://www.jomhornews.com/fa/news/147235/>
- Kakar, J. U. D., & Yousif, M. (2022). US withdrawal & taliban regime in Afghanistan: Implications for regional stability. *Pakistan Journal of Social Research*, 4, 167–179. <https://pjsr.com.pk/wp-content/uploads/2022/08/18.-Vol.-4.-Issue-1.-March-2022-Yousif-Kakar-US-Withdrawal-Taliban.pdf>
- Kamil, A. R. (2023, October 17). *The “Contact Committee” Initiative: A Model for Regional Cooperation Centered on Afghanistan*. Institute for East Strategic Studies. <https://www.iess.ir/fa/analysis/3584/>
- karami, J., & Jahanbakhsh, M. T. (2013). Afghanistan’s Role in the Security Policy of the Russian Federation. *World Politics*, 4(2), 65–33.
- Khani, E. H. (2011). Afghanistan’s Security and the Issue of the Taliban’s Resurgence. *Political Science Quarterly*, 16, 240–250. <https://www.sid.ir/paper/468745/fa>
- Kiani, E., Afrakhte, H., & Ashna, M. (2023). Actors effecting on the Haqqani network in Afghanistan. *Middle East Studies*, 30(2), 105–127.
- Klyszcz, I. U. (n.d.). *Russia and the Taliban takeover: Recherches & Documents :: Foundation for Strategic Research :: FRS*. Retrieved June 23, 2024, from <https://www.frstrategie.org/sites/default/files/documents/publications/recherches-et-documents/2021/172021-02.pdf>
- koohkan Baghari, A., & bagheri, S. (2015). The Formation Contexts of ISIS in Central Asia. *Scientific Research Quarterly of the Islamic World*, 5(3), 183–207. <https://doi.org/10.21859/priw-050307>
- Koolace, E., & Tisheyar, M. (2013). Role of the Shanghai Cooperation Organization in Security Building in Afghanistan. *World Politics*, 1(2), 61–84.
- Majeedi, M. (n.d.). *3 Years On, Islamic Emirate’s Internal, Foreign Policy Reviewed*. TOLONews. Retrieved January 7, 2025, from <https://tolonews.com/afghanistan-190234>
- Mersheimer, J. (2011). *The Tragedy of Great Power Politics* (Q. Cheginizadeh, Trans.; 3th ed.). Institute for Political and International Studies.
- Moghaddass, A. (2021). Investigating the causes and contexts of the Taliban’s return to power in Afghanistan (2015-2021), a three-level analysis. *Journal of Political Sociology of Islamic World*, 9(19), 55–82. <https://doi.org/10.22070/iws.2021.15045.2118>
- Momeni, M., & Tonzai, M. T. (2020). Economic Diplomacy in Afghanistan: A Post-Taliban Analysis. *Iranian Review of Foreign Affairs*, 11(32), 541–565.
- Morgenthau, H. J. (2014). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* (H. Moshirzadeh, Trans.; 5th ed.). Publications of the Ministry of Foreign Affairs.
- Morovati, S., Ahmadi, H., & Zakerian, M. (2022). Trauma; Conflict and Reconfiguration in Afghanistan. *International Relations Researches*, 11(4), 25–56. <https://doi.org/10.22034/irr.2022.144268>
- Moshirzadeh, H. (2014). *Development in International Relations Theories* (6th ed.). SAMT. (In Persian)
- Muraviev, A. D. (2022). Russia’s Views on and Initial Responses to the 2021 Strategic Retake of Afghanistan by the Taliban. *Journal of Asian Security and International Affairs*, 9(3), 424–445. Scopus. <https://doi.org/10.1177/23477970221133145>
- Najirad, M. A. (2008). *Globalization of Terrorism*. Institute for Political and International Studies.

- Pourlak, S. (2022). US withdrawal from Afghanistan; Reflection of Rebalancing Strategy. *Political and International Approaches*, 13(2), 233–258.
<https://doi.org/10.29252/piaj.2022.224020.1139>
- Rahim Safavi, Islami, & Kiakjuri. (2023). Neo-Talibanism in Afghanistan and the national security of the Islamic Republic of Iran. *The Fundamental and Applied Studies of the Islamic World*, 5(3), 119–143. <https://doi.org/10.22034/FASIW.2023.375195.1248>
- Rahimi, S. M. (2012). *Geopolitics of Afghanistan in the Twentieth Century*. saed.
- Ranjkish, M. J., & Bornah, F. (2022). The International Organizations Position in Soft Balancing in Post-Cold War Era. *International Relations Researches*, 12(4), 403–371. <https://doi.org/10.22034/irr.2022.163680>
- Ranjkish, M. J., & Latifan, N. R. (2016). Analysis of the Effects of Competition between United States and Russia on Regional Convergence and Divergence of Central Asia, From 2001 to 2008. *Central Eurasia Studies*, 9(2), 269–288.
<https://doi.org/10.22059/jcep.2016.60541>
- Rezaei, A. (2009). Idea Centric Order: The United States of America's Pattern of Order in Post Cold War International System. *vol. 4 171*, 4(3), 171.
- Sajjadpour, S. M. K., & Jahanbakhsh, M. T. (2017). A Study on the Relation between Geopolitical Codes and Genome in Russia and Afghanistan Foreign Policy. *Central Asia and The Caucasus Journal*, 23(99), 27–49.
- Sakhi, N. (2022, November 17). Reflections on the 2022 Moscow Format Consultations on Afghanistan and regional security. *Atlantic Council*.
<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/southasiasource/reflections-on-the-2022-moscow-format-consultations-on-afghanistan-and-regional-security/>
- Sanei, R., Toraby, G., & Rezaei, A. (2023). China's approach towards the Taliban's rising power in Afghanistan with regard to the Silk Road Initiative. *Research Letter of International Relations*, 15(4), 541–509. <https://sanad.iau.ir/en/Article/1065368>
- Sazmand, B. (2011). *Foreign Policies of Great Powers*. Tehran International Studies & Research Institute. (In Persian)
- Seifzadeh, S. H. (2014). *Theory—Building in International Relations fundamentals and Paradigms*. SAMT. (In Persian)
- Sharyar, Z. (2023, September 27). *Taliban's Return to the "Moscow Format" Meeting: Will "Resistance" Groups Be Invited?*
<https://www.bbc.com/persian/articles/clv97vy724ro>
- Slmbar, R., & Padervand, M. (2018). Russia Foreign Policy Challenges in Central Asia: Putin's Second Presidency. *Central Asia and The Caucasus Journal*, 24(101), 57–85.
- Sirat, H. (n.d.). *Third Doha Meeting: With the Taliban and Without Women*. dw.com. Retrieved July 24, 2024, from <https://www.dw.com/fa-af/%D9%86%D8%B4%D8%B3%D8%AA-%D8%B3%D9%88%D9%85-%D8%AF%D9%88%D8%AD%D9%87-%D8%A8%D8%A7-%D8%AD%D8%B6%D9%88%D8%B1-%D8%B7%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%A7%D9%86-%D9%88-%D8%A8%D8%AF%D9%88%D9%86-%D8%B2%D9%86%D8%A7%D9%86/a-69468841>

- Soltani, M. B. (n.d.). *UAE Accepts Credentials of Islamic Emirate's Ambassador in Abu Dhabi*. TOLONews. Retrieved January 7, 2025, from <https://tolonews.com/afghanistan-191887>
- Stepanova, E. (2021). Russia and the Search for a Negotiated Solution in Afghanistan. *Europe - Asia Studies*, 73(5), 928–952. Scopus. <https://doi.org/10.1080/09668136.2020.1826908>
- Taher Khani, S. (2009). Terrorism and the Transition of the United States from Unilateralism to Multilateralism in the United Nations. *Foreign Policy Quarterly*, 2, 509–540. http://fp.ipisjournals.ir/article_9540_ec08fe2163b36b4da1e8a3f2bfd31bee.pdf
- Waltz, K. N. (2019). *Man, the State and War: A Theoretical Analysis* (M. R. Rostami, Trans.). Salees.
- Yama Amiri, J. (2022, November 22). *Did the Moscow Meeting on Afghanistan Indicate a Regional Shift Away from the Taliban Regime?* BBC Persian. <https://www.bbc.com/persian/articles/c3g17ejxrkm0>
- Zaheer, A. (2022, November 17). 4th Meeting of Moscow Format of Consultations on Afghanistan. *The Diplomatic Insight*. <https://thediomaticinsight.com/4th-meeting-of-moscow-format-of-consultations-on-afghanistan/>
- Zia, S. (2024, June 3). *Kazakhstan removed the Taliban from its list of terrorist organizations*. BBC News persian. <https://www.bbc.com/persian/articles/c899ejrzy02o>